

דף י-י:

סוגיא א' בענין נשבעין לקיים את המצוה

סוגיא ב' בענין דינים שנובעים מדין "מלאכת מחשבת"

- קיצור שו"ע סז' ד-ה'
- ערוה"ש נדרים רג' יג'-טו'
- שו"ע יו"ד רג' ז'
- ט"ז שם ס"ק ה'
- הקיצור שו"ע הביא את הדין שנשבעין לקיים את המצות אכן למעשה נקט שאין להרגיל בנדרים כאלו. ובערוה"ש ג"כ הובא וגם האריך קצת בשו"ט של הגמ' בנדרים.
- ובשו"ע הובא את הדין שחייב מדיני נדרים לקיים מנהגים שנהג אכן אם היה בטעות אינו חייב. ובש"ך הובא שאם כלל ישראל קיבל מנהג א"א להתיר.

קיצור שו"ע

ד אם דעתו לקבוע לו איזה לימוד בתורה או לעשות איזה מצוה, והוא ירא פן יתשל אחר כך או שהוא מתירא פן יסיתהו היצר לעשות איזה איסור, או למנעו מלעשות איזה מצוה, מותר לו לזרוזי²¹ נפשיה בנדר או בשבועה, דאמר רב²² מנין שנשבעין לקיים את המצוה לזרוז את עצמו אף על פי שהוא מושבע ועומד מהר סיני, שנאמר²³ נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדק, ואפילו אם לא אמר בלשון נדר או שבועה אלא בדיבור בעלמא הוי נדר, ומחויב לקיים, ולכן צריך האדם ליזהר כשהוא אומר שיעשה איזה דבר מצוה שיאמר „בלי נדר“²⁴, וטוב שירגיל האדם את עצמו כן אפילו באמרו לעשות דבר רשות, כדי שלא יכשל חס ושלם בעון נדרים.

ה מי שנודר נדרים כדי לתקן מדותיו הרי זה זריז ומשובח, כיצד? הרי שהיה זולל ונדר שלא יאכל בשר איזה זמן, או שהיה שוגה ביין, ואסר עליו את היין ושאר משקין המשכרין, וכן מי שהיה מתגאה ביפיו, וקבל עליו נזירות וכיוצא בזה, נדרים כאלו המה עבודת השם יתברך שמו ועל אלו אמרו חכמינו זכרונם לברכה²⁵ נדרים סיג לפרישות, ומכל-מקום גם בנדרים כאלו אין לו לאדם להרגיל את עצמו, אלא יש להתגבר על יצרו גם בלא נדרים²⁶.

ערוך השולחן

יג איתא ^{א"ת} בנדרים [ח.] מניין שנשבעין לקיים את המצוה שנאמר נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך כלומר ולא חיישינן שמא יבא לידי תקלה ויעבור על שבועתו [רא"ש] ואדרבה דבר הגון הוא לישבע לקיים את המצוה ואפילו כשרים שנמנעין משבועה נשבעין הן בכך שנאמר נשבעתי וגו' והרי דוד היה עושה כן [ר"ן] ופריך והלא מושבע ועומד מהר סיני הוא כלומר ואנן קיי"ל דאין שבועה חלה על שבועה [רא"ש] ומתוך דהא קמ"ל דשרי ליה לאינש לזרוזי נפשיה כלומר וודאי דהשבועה אינה חלה אך אעפ"כ מצוה עליו לזרוזי א"ע ולישבע ולא הוי מוציא שם שמים לבטלה כשנשבע בשם ויכול לישבע בלא שם אלא קמ"ל דאפילו בשם שרי [טרא"ש] וזכו כוונתו ודו"ק]:

יד עוד אמרין שם האומר אשכים ואשנה פרק זה אשנה מסכתא זו נדר גדול נדר לאלקי ישראל כלומר אע"ג דאין זה נדר אלא שבועה כבדין הקודם מ"מ מחשבינן ליה כאלו נדר צדקה [רא"ש] ובכמה מקומות קרי לשבועה נדר [ר"ן] ונ"ל דעיקר הרבותא הוא דאע"ג דאין נ"מ במה שילמוד או פרק זה או פרק אחר וא"כ לכאורא בזה שאמר פרק זה דווקא אין כאן מצוה כלל לזה אמר דגם זה מצוה רבה לפני הקב"ה ולכן קרי לה בלשון נדר משום דבלשון הכתוב כל ענייני מצוה שמקבלים נקראו נדר לד' כמו ביעקב ובכמה מקומות ובחקת כתיב וידר ישראל נדר לד' וגו' וכן כתיב נדר לאביר יעקב ועיקר הרבותא בזה יותר מהמימרא הקודמת הוא שאע"פ שגם בלא השבועה היה משכים ללמוד אלא כוונת השבועה היא על פרק זה ומסכתא זו ג"כ ראוי לעשות כן:

טו ופריך הש"ס והלא מושבע ועומד הוא ואין שבועה חלה על שבועה ואי קמ"ל דמותר לזרוזי א"ע ולישבע היינו מימרא קמייתא ומתוך הא קמ"ל כיון דאי פטר נפשיה בק"ש שחרית וערבית משום הכי חייל שבועה עליה ופירשו הראשונים דהתירוץ הוא שהרי אינו מושבע ועומד ללמוד דווקא פרק זה או מסכתא זו ולהכי מהני השבועה מדינא ולא מפני הזירוז כבמימרא קמייתא וזה שאומר דאי פטר נפשיה בק"ש וכו' אשגרתא דלישנא הוא אבל עיקר הכוונה הוא דאי בעי פטר נפשיה בלימוד אחר [נמק"י צ"ס כ"ט] וקמ"ל דגם בזה יש מצוה וכמ"ש בסעי' הקודם וחלה השבועה מדינא:

רי"ד א נהגו בהם איסור.
מחמת סייג וגדר
ופרישות:

היום ולא חיישינן שמא למחר ישכח נדרו ויישן:

סימן ריד

לעבור על מנהג צריך התרה. וכו' ב' סעיפים:

א [א] [א] דברים המותרים והיודעים בהם שהם מותרים א (כ) נהגו בהם איסור הוי כאילו קיבלום עליהם בנדר ואסור ערך לחם למחריק"ש

בסוף וידי עשייתו וכו'. אמר קונס ידי לזיקת נרוד לים אסור אף על פי שאין לו הנאה בזריקתו, ודוקא במפרש זריקת נרוד, אבל אמר קונס נרוד זה עלי זורקו לים, דמסקמח לא אסר על עצמו כי אם הנאה בלבד. ועיין הר"ן לנדרים פרק ז' דף י"ו ע"ב ד"ה אמר: סוף סעיף ב' [ולא חיישינן שמא למחר ישכח נדרו]. שאם זהיר בדבר האסור שלא לעשותו, ואינו זהיר במנאי. ועיין סימן ר"כ דין כ"ב וסימן רכ"ח על דין ט"ל וסימן רל"ט דין ט"ז:

רי"ד סעיף א הוי באי"ז קיבלום כו'. לסכר ראשונה, כל שנהגו איסור שלא בטעות אלא משום סייג, אם הם בני מורה מי שאינו מבני מקומם ראוי לנהוג היסר [לעצמו] אפילו בפניהם, כל שאין לחוש למחלוקת. ואם אינם בני מורה, אינו ראוי לנהוג היסר [א] אלא שלא בפניהם. ודוקא במנהג גרוע שנהגו בני המדינה מעצמם, אבל מנהג חשוב שנהגו בני המדינה וחלמידי חכמים נהגו עמהם, נותנים עליו חומרי מקום שהלך לשם אם אין דעמו לחזור למקומו. ולסכר א שניה, אם נהגו דרך סייג שלא בטעות אפילו במנהג גרוע, נותנים עליו חומרי מקום שהלך לשם כל שאין דעמו לחזור:

ב תעניות כו' מחמת שאינו בריא צריך שלשה שיתירו לו כו'. ראיתי מי שהקשה דכאן סתם הר"ב כדברי המחבר לדרך התרה, וצ"ל סיימן תקס"ח סוף סעיף ז' כתב צה"ג דתעניות שני חמישי שני או עשרת ימי התעונה שאירע צרית מילה מצוה לאכול ואין צריך התרה כי לא נהגו להתענות צכהאי גוונא כו', ואם כן הכא אמאי צריך התרה, הכא נמי נימא לא נהגו להתענות כשאינו צריא. ולאו קושיא היא, דהתם לא נהגו להתענות כשאירע צרית מילה ונהגו לאכול, אם כן כל המתענה אדעתא דהכי מתענה דכשיארע צרית מילה יאכל, אבל הכא לא אסיק אדעתיה דכשלא יהא צריא לא יתענה, והלכך צריך התרה. מדע דהא דצרי הר"ב שם לקומים מהגות מיימוניות [תעניות א אות א] צטס הר"מ [מרוטנבורג], ודצרי המחבר כאן גם כן לקומים מהמרדכי [פסחים רמז מרז] והגות מיימוניות [שעויות יב אות ג] צטס הר"מ [מרוטנבורג דפוס פראג סימן זה], אם כן צעל כרתך צריך לחלק כדפירשתי כדי שלא יסתרו דצרי הר"מ [מרוטנבורג] אהדדי. וצוה

נימא הא דכתב הר"ב צ"ל צ"ל סיימן תקנ"א סעיף י' להנהיגין שלא לאכול צטר ולשתות יין מראש חודש אכ ואילך, מותרים בטעוה מצוה. ומשמע אפילו התרה אין צריך, אלא ודאי התם היינו טעמא משום דלא נהגו צכהאי גוונא:

עשר בתמוז. כמו שנתבאר צ"ל סיימן תקנ"א סעיף ט': ד ויפתח בחרטה כו'. כתב מהרש"ל בתענית סימן ו' גבי ענין חפיפה, דאין שייך לומר להסיר בחרטה אלא מה שנהגו מקצת ההמון ולא כולו, כדמשמע הלשון ואחרים נהגו צו איסור [פסחים סוף ג, ב; נדרים טו, א], אבל מה שנהגו כל ישראל וקבלו עליהם אי אפשר להסיר בכל ענין, ופשוט הוא: ה מחמת שמבורים שהם אסורים. ועכשיו נתברר שהא מותר, ומנהגן היה בטעות שנסתפקו צדצ, ועכשיו שנתברר שמותר לא הוי כאילו קבלום צנדר. ונראה דהוא הדין אם היו סוצרים שהוא איסור גדול, ואמ"כ נתברר שאין צו איסור כל כך, לא הוי נדר, כדלקמן סימן רל"ב סעיף י': ו קבלת הרבים כו'. עיין לקמן

להתירם בהם הילכך מי שרגיל להתענות ב תעניות שלפני ראש השנה ושבוין ראש השנה ליום הכיפורים ומי שרגיל שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין ג מראש חודש אב או משבעה עשר בתמוז ורוצה (כ) לחזור בו (כ) מחמת שאינו (ב) בריא צריך שלשה שיתירו לו [ב] אם בשעה שהתחיל לנהוג היה דעתו לנהוג כן לעולם ונהג כן אפילו פעם אחת [ג] צריך התרה ד ויפתח בחרטה שמתחרט שנהג כן לשם נדר ד לפיכך הרוצה לנהוג בקצת דברים המותרים לסייג ופרישות (כ) יאמר בתחלת הנהגתו שאינו מקבל עליו כן בנדר וגם יאמר שאין בדעתו לנהוג כן אלא בפעם ההוא או בפעמים שירצה ולא לעולם [ד] [ד] אבל הנהגים איסור בדברים המותרים ה מחמת (ז) שמבורים שהם אסורים לא הוי כאילו קיבלום בנדר [ח] ויש מי שאומר שאם מועה ונהג איסור בדבר המותר נשאל ומתירים לו בשלשה בעין התרת נדרים ואם יודע שהוא מותר ונהג בו באיסור אין מתירין לו אפילו בעין התרת נדרים דהוי כאילו קיבלו על עצמו באיסורים שאסרתן תורה שאין לחם היתר לעולם: [הגה] (כ) והמנהג כסכר הראשונה:

סוגיא ב'

- יש הרבה דינים שנובעים מהדין ש"מלאכת מחשבת אסרה תורה" ויש עכ"פ יב' דינים נפרדים והובא דוגמא של כאו"א. ואמנן הרבה מהם יש מח' אם הם מדין מלכ"מ או מדין אחר. [וע' במנחת אשר פרשת ויקהל שהביא רשימה של יב' והרבה מהנ"ל נלקט משם].
- בשולחן שלמה הביא אם הדין שאינו מתכיון.
- במשנ"ב הביא את הדין של מלאכה שאינה צריכה לגופה.
- בשש"כ הביא את הדין של מתעסק.
- בילקוט יוסף הביא את הדינים של שינוי ולא נתקיים מחשבתו.
- בארחות שבת הביא את הדין של מקלקל.
- באבני נזר הביא את הדין של דבר שאינו מתקיים.
- בחזון יחזקאל הביא את הדין של חצי שיעור בשבת.
- בדברי שלמה הל' שבת פרק יח הביא שהמוציא אוכלים פחות מכשיעור פטור על הכלי.
- וע' בדרך למלאכת בורר לענין בורר לאלתר.
- וע' במנחת שלמה שהביא את הדין של כתב ע"ג כתב.
- וע' בטל נתן שהביא את הדין של מעשה קטן בשבת.
- שולחן שלמה שבת ח"ג שלז' א'
- משנ"ב רעח' ג'
- שש"כ מהדורה חדשה פ"א אות ל'
- ילקוט יוסף שבת ה' כללים בהל' שבת אות ב' והערה ב'
- ארחות שבת ח"ג פרק ל' אות כג'
- שו"ת אבני נזר רט' י'
- חזון יחזקאל ביצה פ"ד חידשים אות ב'
- דברי שלמה הל' שבת פרק יח
- דרך למלאכת בורר עמו' רס'
- מנחת שלמה סי' צא' אות י'
- טל נתן סי' ז'

סימן של"ז דין כיבוד הבית ודבר שאינו מתכוין. ובו ד' סעיפים:

א (א) דבר שאין מתכוין מותר והוא שלא יהא פסיק רישיה (ב) הילכך גורר אדם מטה כסא וספסל בין גרולים בין קמנים וכלבד שלא יתכוין לעשות חריץ (ג) מותר לרביץ הבית כיון שאינו מתכוין להשוות גומות אלא שלא יעלה האבק: **ב** אסור לכבד הבית אלא אם כן הקרקע מרוצף ויש מתירין

שולחן שלמה

סעיף א'

עם זה שאינו אלא כלאחר יד וגם אינו אלא מקלקל, וגם אין זה פסיק רישא שמזיז עפר כזה דשייך בו ריפוי ארעא, נראה דשרי. - וגם בספסל גדול ילע"י כיון דדעת המג"א להקל בפ"ר היכא דהוי ג"כ מקלקל וכלאחר יד, עיין סי' שי"ד מ"ב ס"ק י"א - ועוד דאם היה אסור לסוכב עגלה בכה"ג לכאורה היה צריך להיות אסור גם כמרוצף לדעת המגן אברהם שהובא במ"ב ס"ק ד' דגורנין מרוצף אטו שאינו מרוצף.

ג. ומותר לרביץ הבית. ובמ"ב ס"ק ה' כתב דהכוונה להזות מים על הקרקע כדי שלא יעלה האבק, עיי"ש. ובטעם הדבר י"ל דכיון שהוא מתיז רק מעט מים אין לישה כזו מתקיימת בשבת ולכן שרי, אולם ילדים השופכים מים בארגו חול אע"פ שהשמש מיכשתו אח"כ, מ"מ כיון שהם עושים ממש לישה בידיהם אפילו שזה רק בחול הרי זה אסור וכמו שמצינו בסי' שכ"א מ"ב ס"ק נ' עיי"ש.

א. דבר שאינו מתכוין. קשה לי טובא דבזומר כתבו תוס' שבת דף ע"ג ע"ב דאם אין צריך לעצים אינו חשיב קוצר, וא"כ יהא מותר בשבת לקצוץ עצים שמפריעים את המעבר כי הכל רואים שמקלקל ולא זומר, וגם רואים שזורק את העצים לאשפה, וצע"ג.

ב. הלכך גורר אדם מטה כסא וספסל. מותר להסיע עגלת ילדים בשבת גם בדרך חול, וגם שרי להפנותה לצדדים שהרי הוא רק דוחה את החול לצדדים במקום שכבר נכבש, וגם אפשר שהחול שהוא דוחה הוא כעין עפר תיחוח דלא שייך לאסור משום ריפוי ארעא דאיסורו משום חורש רק בכסא וספסל שהם כבדים, וכיון דבפסיק רישא דלא ניחא ליה דעת הערוך - סי' ש"כ סעיף י"ח בביאה"ל ד"ה יש מי - להקל, לכן אף דלא קיי"ל הכי, עיי"ש, מ"מ בצירוף

משנה ברורה

ויהרגוהו ואין לו עצה להסתיר את האור ג"כ מותר לכבות וכתבו (3) האחרונים דה"ה בשביל החולה שהוא ספק סכנה ג"כ מותר לכבות (ג) אבל בשביל חולה שאין בו סכנה אסור לכבות לכו"ע ואפי' להפוסקים דס"ל דאין על כיבוי חיוב חטאת משום דהוי מלאכה שאין צריך לגופה אפ"ה אסור מדברי סופרים ולכך נקראת מלאכה שאין צריך לגופה שהרי א"צ לתכלית המלאכה כי א"צ לכיבוי בשביל עצמו אלא שהוא מכבה מפני איזה ענין כגון כדי שיישן החולה או שהוא חס על השמן שבנר שלא ידלק כולו עכשיו או שהוא חס על חרס הנר שלא יתקלקל מפני חוזק ההדלקה או שמכבה עצים דולקים מפני שחס עליהם או שמכבה את הדליקה מפני שחס על ממונו כ"ז מקרי אינו צריך לגופו שהרי אינו מכוין לתכלית המלאכה עצמה וכן הרמיון בשאר מלאכות כגון החופר גומא וא"צ אלא לעפרה שהמלאכה היא הגומא וחייב בבית משום בונה ובשדה משום חורש וכיון דא"צ לגומא הוי מלאכה שאין צריך לגופה. ואין לך כיבוי הצריך לגופו אלא כשהוא מכבה עצים כדי לעשות מהן פחמין דהלא זה צריך לגוף המלאכה שהרי א"א לעשות פחמין אם לא שייכבה וכן כשהוא מכבה את הפתילה מפני שצריך להבהבה שיהא נאחו בה האור יפה כשיחזור וידליקנה. וכ"ז שכתבנו הוא לדעת הרבה פוסקים² והרמב"ם פוסק דמלאכה שאין צריך לגופה חייב עליה ואפילו להפוסקים הנ"ל (ד) איסור כביה חמור משאר איסור דרבנן כיון ^{יאָאָוֹ אַעֲיָא} דיש בו צד חיוב לכו"ע:

שמירת שבת כהלכתה

ל. (ח) "מתעסק" – כאמור לעיל, מן הכתוב במלאכת המשכן "לעשות בכל מלאכת מחשבת" (קכח) למדים חז"ל (קכט) שחייבים על עשיית מלאכה בשבת רק כאשר עושים אותה במתכוון, כלומר תוך שימת לב למה שעושים, ובאין שימת לב אין כאן "מלאכת מחשבת" אלא "מתעסק", והעושה – פטור (אבל אסור) (קל). לדוגמה, הנשען על הקיר ובלא שימת לב נלחץ מתג החשמל ונדלק האור, הרי זה "מתעסק" ופטור.

וכן, מלאכת העברה ברשות הרבים בשבת, כדי לחייב את העושה אותה, יש לו להעביר חפץ לאורך ארבע אמות ברשות הרבים (קלא). אך אם נתכוון לזרוק את החפץ למרחק שתי אמות, כלומר זריקה שאין בה כל איסור (קלב),

לדעת האג"ט מלאכת הזורע ס"ק ח בהערה שבצד ד"ה עוד הביא, פטור, ועיין גם ביצה כב א, בשפ"א ד"ה בא"ד ולכן נראה. (קכז) סי' שלד סע' כג ו-כד, ע"ש דאסור לשפוך מים על בגד דיש בכך משום כיבוס, וע"ש דדברי סברא זו נראים. וע"ש במ"ב ס"ק ס, שמציין לביה"ל בסי' שב סע' ט ד"ה שיש עליו לכלוך, ע"ש דבוודאי יש לחוש ולהחמיר באיסור תורה, ע"ש. אלא דע"ש סע' ו בביה"ל ד"ה דלא אמרינן, דאם הוא דרך לכלוך יש מקום להקל, ע"ש, ולכאורה משמע כן בסי' שיט במ"ב ס"ק נט, דבמקום הדחק יש להקל כיון שאינו מתכוין לכיבוס, ע"ש. (קכח) סי' רעז סע' א ברמ"א, ועיין סי' שיג במ"א ס"ק א. (קכו) סי' שטז סע' ו (והציון במ"ב שם (ס"ק כו) בסוף הסעיף שייך לסעיף שאחרי זה). (קכז) שם, וע"ש במ"ב ס"ק כד, דאפי' אם כוונתו לצידה שרי, ומ"מ אחרי שהראשון הלך לו, לא יזוז השני ממקומו, שם במ"ב ס"ק כה; וע"ש במ"ב ס"ק כג, דה"ה אם היה הצבי קשור, דמותר לו לסגור בפניו את הדלת, ואפי' אם אח"כ נותר הצבי, א"צ לפתוח את הדלת. (קכח) שמות לה לג. (קכט) עיין שמות לא א-יז, ועיין שם ברש"י פסוק יג, ושם לה א-ה. (קל) עיין ב"ק כו ב רש"י ד"ה לענין שבת, סנהדרין סב ב רש"י ד"ה מלאכת מחשבת, כריתות יט ב רש"י ד"ה מלאכת מחשבת, ועיין גם לעיל הערות לו, לט, סב ו-סט; והנה מחלוקת הפוסקים, אי מתעסק נקרא עבירה, אלא דגזה"כ דבכה"ג פטור מחטאת, או נאמר דלא הוה מלאכה כלל, עיין שו"ת רע"א סי' ח, וע"ש דכל זה בשאר עבירות, אבל בשבת דבעינן מלאכת מחשבת, אין זה מלאכה כלל לכו"ע. (קלא) רמב"ם פי"ב מה' שבת ה"ח ו-ט. (קלב) ראה לעיל סע' כד.

ילקוט יוסף

ב. לא אסרה תורה אלא מלאכת מחשבת. לפיכך העושה מלאכה האסורה בשבת שלא כדרך עשייתה בחול, אלא בשינוי וכלאחר יד, אינו חייב מן התורה, אלא מדרבנן. ולכן הכותב כלאחר יד, ברגלו בפיו ובמרפקו, פטור. וכן כל כיוצא בזה במלאכות שבת. (ב.)

(א) רמב"ם (פרק א' מהלכות שבת הלכה א', ג', ד').

(ב) מה שכתבנו דמלאכת מחשבת אסרה תורה, הוא על פי המבואר בגמרא בבא קמא (כו:), והוא מפני דכל מלאכות שבת ילפינן ממלאכת המשכן, וכמו שנחבאר בגמרא (שבת מט:), וממילא גם לענין זה ילפינן ממלאכת המשכן, וכמו שבמשכן עשו מלאכות מכוונות לפי המחשבה מקודם, כך אין חייבים בשבת אלא רק באופן כזה, ולא אם נשתנה מכפי המחשבה והציור. ובגמרא בבא קמא שם אמרו, תניא, נתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע, לענין שבת פטור, מאי טעמא, מלאכת מחשבת אסרה תורה. והיינו, דבעינן שיעשה-מעשיו כמו שחשב לעשות בתחלה. [וראה בילקוט יוסף שבת כרך ג' עמוד קטז].

ארחות שבת

מקלקל

בגמ' שבת דף קו. איתא כל המקלקלין פטורין, והיינו דהעושה מלאכה בשבת באופן שהמלאכה אינה יוצרת תיקון אלא קלקול אין בזה איסור תורה רק איסור דרבנן. טעם הפטור מבואר בגמ' חגיגה דף י'. שהוא משום דמלאכת מחשבת אסרה תורה, והיינו דמלאכה שאינה מתקנת רק מקלקלת אינה בגדר מלאכת מחשבת^{מג}.

כג. העושה מלאכה בשבת באופן שהוא מקלקל כגון שסתר בית או מחק כתב ולא עשה זאת לצורך תיקון אין בזה איסור תורה אבל אסור מדרבנן.

פעולה שאינה קלקול ואינה תיקון

כד. יש מהראשונים שכתבו שהמבעיר עצים האסורים בהנאה הרי זה מקלקל,

הערה

דשא"מ אשר כל עניינו הוא כאשר עוסק בפעולת היתר ואגב זה נעשית מלאכה, ומ"מ כיון שפעולת איסור זו לא נעשתה על ידו בכוונה הרי זה בגדר מתעסק שאינו מלאכת מחשבת והרי זה אסור מדרבנן. ומור"ר הגר"ש אויערבאך שליט"א כתב בזה דמתעסק יודע היטב את הפעולה שעושה וגם עושה אותה ברצונו, אלא שאינו מודע למציאות שיש כאן מלאכה, בציור האמור הוא יודע גם בשעת מעשה שזו מלאכה אלא שנעשה בלי שליטתו, וזה יותר בגדר אינו מתכוין, ואולי אם לא נזהר כ"כ הוי בגדר שוגג, ואם נזהר מאד הוי בגדר אונס עכ"ד.

מב. עיין לעיל הערה ל"ה.

מג. וע"ע בגמ' כריתות דף יט: שאמרו דכשם שהמקלקל בחבורה חייב [לחד מ"ד] כן המתעסק בחבורה חייב, ופטור מתעסק הנוזר שם הוא משום חסרון מלאכת מחשבת, וכוננת הגמ' היא דכשם שכמלאכת עשיית חבורה חייבה תורה אף שהוא מקלקל ואינו בגדר מלאכת מחשבת, כך המתעסק בחבורה חייב אף שאינו בגדר מלאכת מחשבת.

אבני נזר

(י) **ישם** הלכה ט"ו. ויכתוב על דבר שמתקיים כו' כתב צדיו על עלי ירקוח ועל כל דבר שאינו עומד פטור. ובהלכות גירושין [פ"ד ה"ג] פסק הרמב"ם שאם כתב על העלין כשר. ולא דוקא בעלה של זית. והטעם כריך לומר דוקא בשבת דבעינן מלאכת מחשבת ואם אינו מתקיים לא היו מלאכת מחשבת. וכיוצא בזה חילק הטורי זהב [יו"ד ס"י ש' סק"ג] לדעת הרמב"ם דלכלאים היו חפירה חיבור חפילו לא קשרן ואינו מתקיים דדוקא לענין שבת בעינן קשרן דמלאכת מחשבת בעינן. אך הדבר הקשה לדעת הרמב"ם למה פטרה המשנה הכותב בדבר שאינו מתקיים. דהא חפילו בגט לאו כתיבה הוא, וטפי הי' למשנה לשנות דין הכותב על גבי דבר שאינו מתקיים. דהא בגט כשר ואף על פי כן בשבת פטור. וממילא היינו לומדין דין הכותב בדבר שאינו מתקיים נקל וחומר. והשתא שהמשנה שנאה דין הכותב בדבר שאינו מתקיים דפסול בגט. משמע הא הכותב על גבי דבר שאינו מתקיים דכשר בגט גבי שבת נמי כתב הוא. ומשמע מזה כדעת רוב הפוסקים דאין חילוק בין שבת לגט. ואף בגט אם כתב על גבי דבר שאינו מתקיים הגט בטל. וכן פסק הפר"ח באבן העזר סימן קכ"ד סעיף ב':

חזון יחזקאל

ח ד ו ש י ם

אבל בספרא אחרי מות הגירסה: „מנין שלא יכתוב אות ושלא יארוג חוט אחד ושלא יעשה בית אחד בנפה ובכברה? תלמוד לומר מלאכה וכל מלאכה ריבה“. מהכא משמע שחצי שיעור אסור במלאכה מריבויא דקרא, מלאכה וכל מלאכה כמו דמרבין חצי שיעור באיסורי אכילה מקרא „כל חלב“ (ביומא דף ע"ד ובתוספות שם בראש הדף). גם בפירוש רש"י בשבת במסכתין (דף ע"ד ע"א) כתוב שחצי שיעור אסור מן התורה במלאכה כמו באיסורי אכילה.

ב וחכמים אומרים בין בשבת ובין ביום טוב אינו חייב אלא משום שבות. יש מוכיחים מדקתני הכא „שאינו חייב אלא משום שבות“ דהא דאמרינן חצי שיעור אסור מן התורה, היינו דוקא באיסורי אכילה אבל לא באיסור מלאכה. ואולי שאני איסור מלאכה מאיסור אכילה ששייך שם הטעם „הא תזי לאצטרופי“. כלומר כיון שבאכילת כזית מצטרף כל מה שהוא אוכל בכדי אכילת פרס לחייב על אכילתו, הרי חזינן שכל משהו שהוא אוכל הוא אוכל דבר איסור, ולכן אף חצי שיעור אסור מן התורה, ורק משום שאין כן לה אינו חייב מלקות. אבל גבי איסור מלאכה פחות משיעור אינה מלאכת מחשבת ואין כאן דבר האסור כלל. (ובפירוש הרשב"ם בבבא בתרא דף נ"ה ע"ב משמע שם מדבריו שפחות משיעור בשבת אינה מלאכת מחשבת, אפילו אם ההוצאה היתה כשיעור היינו ד' אמות, אך הוציא פחות מכגורגרת).

דברי שלמה

ואע"ג דאס הו"א הכלי ע"מ צלי אוכלין חייב על הכלי, וא"כ אפילו הוא מצטל את הכלי לשמש את האוכלין מ"מ ליחייב על הכלי משום מעשה הולאה של הכלי ע"מ, מ"מ אין לחייבו על הולאה של הכלי, משום דצצת מלאכת מחשבת אסרה תורה ואין כוונתו ודעתו ומחשבתו להוליא הכלי לצדק, רק כוונתו ודעתו הוא להוליא את האוכלין, וכיון דהולאה הוא רק על האוכלין ולא על הכלי אין לחייבו על הכלי.

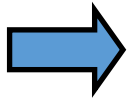
[מנחת אה"ט 1234567](#)

דרך למלאכת בורר

בר"ח מבואר שטעם היתר ברירה לאלתר הוא משום חסרון ב"מלאכת מחשבת" דלא קא מכוון במלאכה אלא לאכילה בלבד" והביא כן מהגמ' ביצה (יג:) דמבואר התם דלקלף שעורין אחת אחת [על יד ר"ח] ואוכל וכן פיקוס הקישואין היינו נטילת השיער שעליהן (כן הוא לפירוש ר"ח) מותר בשבת, אע"ג דהוי גמר מלאכה לענין מעשר. והטעם בגמ' שם "דמלאכת מחשבת אסרה תורה" גבי שבת. ופירש ר"ח התם וז"ל "אלא בשבת מלאכת מחשבת אסרה תורה ולא קא מכוין לפקוסי משום מלאכה אלא לאכשורי אוכלא". והביאור בדבריו שבאמת איכא מעשה מלאכה גמור גם בברירה לאלתר ומה"ט חשיב "גמר מלאכה" לענין "מעשר" אמנם חסר במה שאינו מתכוין למלאכה אלא לאכשורי אוכלא, דהיינו שעוסק כעת באכילה ותיקוניה ולא בעשיית מלאכה וכה"ג לא אסרה תורה הגם שבפועל מתקיים מעשה ברירה גמור.

מנחת שלמה

עוד דוגמאות לנידון דידן: א. בס' מנחת פתים להגר"מ אריק ז"ל ובתהל"ד סי' של"ו כתבו שמותר לגרור עציץ נקוב ממקום למקום, ולא חששו כלל לזה דמעיקרא היה יונק מאליו ואילו היניקה החדשה היא רק מחמת האדם, ואף שהדבר אברהם ח"א סי' כ"ה ובש"ש הביאו מהמאירי שבת פ"א ב' שדוחה דעת המפרשים שסוברים כן, והוא עצמו כתב דחשוב כקוצר וזורע, שאני התם דקעכיד ממש בידיים, עקירה ממקום הראשון ונטיעה במקום חדש, משא"כ הכא. ב. מבואר ברמב"ן ובריטב"א גיטין י"ט א', דכתב ע"ג כתב, וכן סיקרא ע"ג דיו, היה צריך להיות חייב בשבת מפני שהכתב הקודם חשיב כנמחק ונקרא רק מחמת הכתב החדש, וטעמא דפטור הוא רק "משום דגכי שבת מלאכת מחשבת בעינן ולא אהנו מעשיו שכבר נכתב". ג. בשו"ת הר צבי או"ח סי' קל"ה כתב

טל נתן

מלווין להפרישו, היינו רק צאיסורי אכילה דצגדול כהאי גוונא אף צלא כונה הוי איסור דאורייתא, דקיי"ל מתעסק בחלצים ועריות חייב משום שנהנה, אצל גבי איסור שבת הא גם גדול אם היה עושה צלא מחשבה לא היה איסור כלל מן התורה, וא"כ קטן כיון דאין לו מחשבה אינו עושה מעשה איסור כלל דהא מלאכת מחשבת צעין ולא מקרי מחשבה, ממילא ליכא איסור תורה כלל, ואין צ"ד מלווין להפרישו עיי"ש. והנה לדברי האגלי על לא קשיא מידי, דלגבי הקטן עלמו גם מחשבת קטן הוי מחשבה, וא"כ ודאי שהיו חייבין להפריש את הקטן ממלאכת שבת, דלגבי עלמו אין מלאכתו צגדר מתעסק.

א) והנה עיקר קושיית האגלי על דאין שייך חינוך בקטן כיון דהוי מתעסק ומלוות לריכות כונה, כבר הקשה צם' טורי אצן חגיגה (ו). עיי"ש, ומה שתיירן האגלי על דלעלמו יש מחשבה גם לקטן, כן כתב גם צתשו הפלאת צבי לוי"ד (סימן ג') להגה"ק ר' לדוק הכהן ז"ל עיי"ש. ועיין עוד צזה צם' נתן פרוי עמ"ס סוכה (צ).

אאוו אעויה

א.

א) בספר אגלי על (חורש סק"א) הקשה, דאמאי מחוייבין לתקן את הקטן צמלוות, הלא מלוות לריכות כונה, וכל מעשיו של קטן הוא כמתעסק, וכמו שכתבו החוס' חולין (יג:), ואינו יכול לקיים את המלוות, ותיירן דלגבי עלמו מחשבת הקטן הוי מחשבה וחשוב הקטן כעושה מלוות, וכתב "וידעתי שדעת אדמו"ר זל"ל צתשו הרי"ם אינו קי" עיי"ש.

ב) וכוונתו למאי דכתב צש"ת הרי"ם חו"מ (סי' ג') להקשות הלא דיצמות (קיג:) ר"י אירכבו ליה מפתחי דצי מדרשא זיל דצר עלוי ועליתה וכו', אלמא קטן אוכל נבלות אין צית דין מלווין להפרישו, והקשה צתשו הרי"ם דאין מדמה הש"ס קטן אוכל נבלות לאיסורי שבת, הא קיי"ל צשבת מלאכת מחשבת אסרה תורה ומתעסק אינו איסור כלל, וצחולין (יג:) מצואר דקטן אין לו מחשבה כלל והוי כמתעסק, וא"כ אף אם נימא דקטן אוכל נבלות צ"ד

